

Men det er dét, vores hjerne kan

*Samtaler med Flemming Mouritsen i perioden 2008 til 2012
ved Herdis Toft og Karin Esmann Knudsen*

Du har en stor tiltro til børns evne til at forholde sig reflektivt til sig selv og deres omverden?

– Man har centralt overset, at der er en fantastisk fleksibilitet i forholdsmåder, i bevidsthedspositioner, for det er jo både iagttagelse og selviagttagelse på en gang. Børnene iagttager sig selv som rollefigurer eller som aktører i rollelegene, altså: mig Peter, som den, der er med i denne rolleleg, og som gør sådan og sådan. Man kunne sikkert skille flere ud. Der er en uendelig regres af positioneringer. Om der er tre eller fire hovedpositioner ved jeg sgu ikke. Hvis man tæller iagttagelsespositionen med, altså læringspositionen, publikumspositionen, så er der fire, som er til stede momentant altid og disponible. De er i funktion næsten på samme tid. Det er jo der, vi får brug for nogle lineære beskrivelser. Når vi skal beskrive, eller når vi selv skal forholde os til, hvad det er, vi gør, så er vi altid nødt til at splitte det ud, så er vi nødt til at forenkle det. Vi laver kort over virkeligheden, og når vi kortlægger den og specielt de måder, vi traditionelt har at kortlægge på, de skiller dette ud/ad, og det

gør, at vi ikke rigtig kan se, hvad der er på færde i en simultan scene, som det her er. For det er ikke noget, hvor børnene, aktørerne eller de legende bevæger sig fra det ene til det andet. Det er heller ikke sådan, at de udvikler sig gennem årene fra det ene til det andet. Det handler om at vende den om og sige: Refleksion er ikke noget, man i den forstand kommer frem til, eller som er på et højere niveau i forhold til noget. Det er tværtimod grundlaget for, at vi overhovedet kan den slags ting. Altså det reflektive. Det fantastiske er, at i modsætning til vores traditionelle opfattelse af refleksion, så er det ikke et spørgsmål om, at du næsten skal være skizofrent splittet. Det ene udelukker ikke det andet. Men det er her på samme tid, og det er hinandens forudsætning.

Og hvor har vi det fra?

– Her rører vi ved nogle artskaraktéristika. Jeg vil ikke sige, de er biologiske, for det skal givetvis aktiveres, ingen tvivl om det, det skal aktiveres og formateres kulturelt, heller ingen tvivl om det. Men det er det, vores hjerne kan.

Fælden

Treårsalder – det er krisetid for børn – og forældre. Trodsalder hed det engang, nu har den fået dæknavne. Det er en af de perioder, hvor det daglige drama, som opdragelsen er, spidser til i en rasende kamp om hvem, der skal bestemme, hvem man er, og hvem man skal blive. Det går hårdt til. Ungernes vitalitet fejler ikke noget i den alder. De er desuden godt vant. Indtil da har vi mødt dem med rimelig accept af hvem de er og er ved at blive. I mange tilfælde bliver det ved småskærmydsler, der kan camoufleres. De ytrer sig som en fjern knitren fra den evindelige skyttegravskrig. Men i nogle tilfælde slår det igennem, troldfjæset bryder frem gennem de pæne masker. Det går på liv og død. Også de voksne kan måbende finde sig selv – hvis de er heldige – i reaktioner, de helst ikke ville vide om. Nogle gange bliver troldens navn nævnt. Det er tit børn, der kan det.

For Jakob indtraf der en stime af viderværdigheder. Det gjorde det almindelige mere tydeligt. Han havde haft meget med mellemøbetændelse, og han havde været indlagt på sygehus flere gange. Forældrene havde taget ham ud af vuggestuen, så han havde været hjemme i et års tid, da han skulle i børnehave. Moderen var gravid, hun fik fostervandsallergi og blev indlagt lige på det tidspunkt. Han kom i børnehave. Det gik ikke godt. Han fik en lillesøster. Det blev det ikke bedre af, selvom moderen kom hjem igen ved samme lejlighed. Han følte sig nok noget udskudt. Det ene med det andet, og så det at skulle klare børnehaven. Dér gik han på tværs, var ked af det, og var trodsig, ville ikke det, de voksne ville med ham og som de syntes han skulle kunne. At han var ved at være en »stor« dreng, det var nøgleordet i deres snak både det ene og det andet sted. Være stor.

Det var i de tider, da de begyndte at lave andet end perleplade-pædagogik rundt om i børnehaverne. I den her børnehave syntes de, at det var en god idé, at børnene var med til at smøre mad og den slags, fremfor at de fik de hele serveret og blev underholdt for resten. Det syntes forældrene også var godt.

Men ikke Jakob.

Han ville ikke smøre mad. De lokkede og de forklarede og de snakkede for deres syge moster, og de blev sure – både forældrene og pædagoger. Men drengen var og blev vrang. Derhjemme kunne han fint smøre mad, det sku ikke være for det – han gjorde det med en vis triumf endda. Men ikke i børnehaven.

Og de motiverede og de forklarede og forklarede som pædagogiske forældre og pædagogiske pædagoger nu gør. De forklarede blandt meget andet, hvor meget lettere livet ville blive for ham, hvis han tog og smurte det mad. Men nix.

Hvad det egentlig gik ud på kunne ingen rigtig finde ud af. Makke ret ville drengen ikke.

Men så en dag kørte han med moderen hjem på cykel. Da blev det nok til andet end bedreviden og forklaringer og snak. Cykler er gode til den slags, så kan det ske at der bliver rum for at man også få sagt noget, og kan høre hvad der bliver sagt. På et tidspunkt sagde Jakob:

– Og du kan da nok forstå, at hvis jeg smurte min egen mad ude i børnehaven, så ku jeg jo ikke være Jakob.